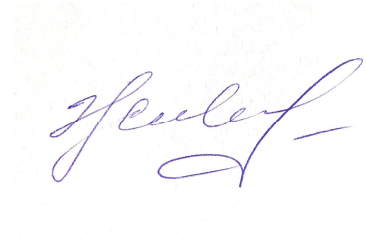

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЖИВОВА ЮЛІЯ ВАДИМІВНА

УДК 343.9

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ЗАПОБІГАННЯ БАНДИТИЗМУ В УКРАЇНІ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Запоріжжя – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара.

Науковий керівник – доктор юридичних наук, доцент
ЮЗІКОВА Наталія Семенівна,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара,
професор кафедри адміністративного
і кримінального права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ЄМЕЛЬЯНОВ Вячеслав Павлович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ,
професор кафедри кримінального права
та кримінології факультету № 6;

кандидат юридичних наук, доцент
БАЛОБАНОВА Дар'я Олександрівна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права.

Захист відбудеться «04» грудня 2020 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.127.07 Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 124.

Із дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 114.

Автореферат розісланий «03» листопада 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Гороховська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Протидія злочинності й причинам, що її детермінують, належить до головних завдань держави. Зміни в політичній, економічній, ідеологічно-моральній сферах суспільних відносин, що відбуваються останніми роками, сприяли активізації діяльності схильних до деструктивних форм поведінки осіб. Організована злочинність корисливо-насильницького спрямування нині є однією з найбільших криміногенних загроз внутрішньому суверенітету нашої держави, а бандитизм, як організована злочинність, – одним з найбільш небезпечних її проявів. Бандитизм має низку характерних особливостей, що істотно відрізняють його як від інших форм організованої злочинності, так і від злочинності в цілому, що доводить необхідність розробки специфічних заходів запобіжного впливу на цей злочин.

Історичний досвід нашої держави свідчить, що антисоціальні процеси позначаються на зростанні показників організованої злочинності, зокрема бандитизму. Сучасний бандитизм належить до тих злочинів, темпи поширення яких утворюють реальну загрозу громадській безпеці. За даними офіційної статистики, за останні 25 років в Україні всього було зареєстровано 1124 факти бандитизму, з них у 1994 р. – 9; 1997 р. – 116; 1999 р. – 96; 2002 р. – 46; 2005 р. – 29; 2009 р. – 23; 2012 р. – 28; 2015 р. – 17; 2016 р. – 18; 2017 р. – 30; 2018 р. – 22; 2019 р. – 15. Проте варто зауважити, що не всі випадки вчинення бандитизму стають відомі правоохоронним органам, зокрема, помилки при кваліфікації діянь, схожих на бандитизм, наштовхують на думку про неповноту офіційної статистики та надають змогу аргументовано припустити, що через значну латентність рівень вчинення бандитських нападів в Україні значно вищий. У зв'язку із цим при кримінологічному аналізі бандитизму необхідно приділити увагу не лише кількісним, а і якісним показникам. Саме тому правоохоронні органи мають бути послідовними в застосуванні норм кримінального й кримінального процесуального законодавства, зокрема враховувати причини та умови конкретного злочину, механізму впливу цих причин на особистість людини й засобів запобігання та протидії їм.

Висока латентність бандитизму зумовлює потребу у використанні різновекторних заходів протидії (соціально-економічних, організаційних, моральних). Крім того, обов'язково повинні бути розширені можливості кримінально-правових засобів боротьби, особливо під час досудового розслідування. Більше того, запобігання сучасним проявам бандитизму можливе лише за умови вивчення соціально-демографічних, кримінально-правових, морально-психологічних особливостей особи злочинця, оскільки саме вони є детермінуючим фактором злочинної поведінки й підґрунтям адресного запобігання цьому небезпечному злочину. Тому засади запобігання бандитизму мають ґрунтуватися на кримінологічному дослідженні причин його вчинення, механізму впливу цих причин на особу злочинця, визначенні способів їхньої нейтралізації, а також аналізі загальних тенденцій цього виду злочину.

Проблеми кримінологічного забезпечення протидії організованій злочинності, зокрема бандитизму, були предметом наукових досліджень Ю. В. Абакумової, В. Ф. Антипенко, М. І. Бажанова, Д. О. Балобанової, О. Ф. Бантишева, Ю. В. Бауліна, В. В. Бедриківського, В. І. Борисова, Ф. Г. Бурчака, В. В. Василевича, Ю. Г. Гаврилова, О. В. Головкина, Н. О. Гуторової, І. М. Даньшина, В. П. Ємельянова, А. П. Закалюка, І. В. Іваненко, А. П. Козлова, В. С. Комісарова, Д. А. Корецького, М. В. Корнієнко, В. В. Лунєєва, О. М. Литвинова, Є. К. Марчука, П. С. Матишевського, Т. А. Пособіної, І. І. Родіонова, Ю. В. Солопанова, Ю. Ю. Сорочика, В. В. Сташиса, В. Я. Тація, С. І. Тихенко, В. О. Тулякова, М. І. Хавронюка, П. В. Хряпинського, В. В. Шаблистого, А. К. Щербакової, Н. С. Юзікової та ін.

Безпосередньо кримінально-правові та кримінологічні питання бандитизму в Україні розглядали І. В. Іваненко (дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук «Бандитизм: кримінологічне та кримінально-правове дослідження», 2003 р.); В. В. Голіна (монографія «Кримінологічні та кримінально-правові проблеми боротьби з бандитизмом», 2004 р.); І. І. Радіонов (дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук «Кримінальна відповідальність за бандитизм», 2004 р.); Р. Л. Чорний (дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук «Бандитизм за кримінальним правом України», 2005 р.); В. В. Бедриківський (дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук «Кримінологічна характеристика та заходи запобігання бандитизму», 2010 р.); Щербакова А. К. (дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук «Механізм індивідуальної злочинної поведінки особи, яка вчиняє бандитизм», 2015 р.); Ю. Г. Гаврилов (дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук «Бандитизм: кримінально-правова характеристика та проблеми кваліфікації», 2017 р.).

Попередниками було сформовано теоретико-методологічні засади дослідження організованої злочинності як комплексного феномену, виявлено та проаналізовано закономірності існування, розвитку й відтворення. Водночас практику протидії та запобігання сучасному бандитизму в Україні розглянуто в узагальненому вигляді як частину існування організованої злочинності. Лише окремі кримінологічні питання цієї теми розкрито вітчизняними науковцями до 2015 р., що, звісно, не охоплює всієї багатогранності проблеми запобігання бандитизму за останні п'ять років. Вищезазначене зумовило вибір теми дисертації, її актуальність, об'єкт та предмет дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження відповідає плану заходів щодо реалізації Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25.01.2012 № 53-р; Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, схваленій указом Президента України від 21.10.2011 № 1000/2011.

Дисертація виконана в межах плану науково-дослідної роботи Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара «Дослідження

теоретичних та прикладних проблем у кримінально-правовій, кримінологічній, адміністративно-правовій, кримінально-виконавчій, фінансово-правовій галузях права» (номер державної реєстрації 0119U100866), відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 № 942 «Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року» та Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016.

Тема дисертації затверджена вченою радою Дніпропетровського національного університету у 2001 р. (протокол № 7 від 15.02.2001) та уточнена вченою радою Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара у 2019 р. (протокол № 2 від 15.10.2019).

Мета і задачі дослідження. *Мета дослідження* полягає в з'ясуванні сучасних тенденцій, особливостей, детермінант бандитизму в Україні та розробленні концептуальних основ запобігання йому.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

- розглянути стан дослідження бандитизму в Україні та його методологічний інструментарій;
- розкрити сучасні форми бандитизму;
- з'ясувати позитивний досвід зарубіжних країн щодо запобігання сучасним проявам бандитизму;
- виявити сучасний рівень, динаміку, географію бандитизму в Україні;
- окреслити основні детермінанти сучасних тенденцій вчинення бандитизму;
- надати кримінологічну характеристику особи, яка вчиняє бандитизм;
- обґрунтувати загальносоціальні заходи запобігання бандитизму;
- встановити спеціально-кримінологічні заходи запобігання бандитизму;
- визначити індивідуальні та віктимологічні заходи запобігання бандитизму;
- надати пропозиції з удосконалення чинного законодавства України щодо запобігання бандитизму в контексті сучасних тенденцій його прояву.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку з розробкою й реалізацією кримінологічних засад запобігання бандитизму в Україні.

Предметом дослідження є сучасні тенденції та кримінологічні засади запобігання бандитизму в Україні.

Методи дослідження. У ході підготовки дисертації використано комплекс загальнонаукових і спеціально-наукових методів, а саме: *діалектичний метод* – для комплексного дослідження правового регулювання, а також стану, тенденцій, причин та умов бандитизму (розділи 1–3); *системний аналіз* – для виокремлення та розгляду бандитизму як об'єкта кримінологічного аналізу (підрозділ 1.2), визначення кримінологічних ознак особи, яка вчиняє бандитизм, а також особи потерпілого від окресленого злочину (підрозділи 2.2, 3.3); *порівняльно-правовий метод* – для виявлення властивих нормам вітчизняного законодавства переваг та

недоліків порівняно з відповідними положеннями законодавства зарубіжних країн, осмислення досвіду інших країн із запобігання бандитизму (підрозділ 1.3); *логіко-юридичний метод* – для визначення причин та умов вчинення бандитизму (підрозділ 2.3); *статистичний метод* – для аналізу зібраних емпіричних даних, а також офіційної статистичної звітності про факти бандитизму та осіб, які його вчинили (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2); *формально-логічний метод* – для розкриття системи заходів запобігання бандитизму та виявлення недоліків під час її реалізації на практиці (розділ 3); *структурно-функціональний метод* – для обґрунтування доцільності та ефективності застосування окресленого заходу запобігання бандитизму (підрозділи 3.1, 3.2); *соціологічні методи* (анкетування, інтерв'ювання, спостереження) – для вивчення думок окремих категорій респондентів з проблемних питань дисертаційної роботи та з'ясування соціальної результативності відповідних правових норм і організаційних заходів (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становлять офіційні статистичні дані про зареєстровані випадки вчинення бандитизму за період 1995–2015 рр., про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їхнього досудового розслідування за 2015–2019 рр. (форма № 1); про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями у період 2015–2019 рр. (форма № 1); про осіб, які вчинили бандитизм у період 2015–2019 рр. (форма № 2); вироки в справах (провадженнях) про бандитизм, внесені до ЄРСР у 2009–2019 рр.; результати анкетування 83 працівників правоохоронних органів (4 прокурори, 12 слідчих прокуратури, 45 слідчих та 22 оперативних працівники Національної поліції України); узагальнені результати опитування 196 осіб, які вчинили бандитизм і відбувають покарання в установах виконання покарань у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Житомирській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Луганській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Сумській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській областях.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за своїм змістом дисертація є першим комплексним дослідженням, у межах виконання якого на підставі аналізу сучасних тенденцій бандитизму розроблено заходи запобігання цьому виду злочину на різних рівнях та запропоновано шляхи вдосконалення кримінально-правової охорони громадської безпеки в Україні, результати якого конкретизовано в таких положеннях:

вперше:

– сформульовано авторське кримінологічне визначення сучасного бандитизму як діяльності озброєного злочинного угруповання (організованої групи чи злочинної організації), спрямованої на систематичне отримання злочинних доходів та (або) встановлення контролю за певною соціально-економічною сферою чи певною територією з використанням озброєного насильства чи погрози його застосування;

– обґрунтовано доцільність доповнення ст. 257 КК України заохочувальною нормою щодо звільнення від кримінальної відповідальності особи, крім організатора банди, яка перебувала в її складі, якщо вона до

повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно повідомила правоохоронний орган про існування озброєної злочинної групи та активно сприяла її викриттю, якщо в її діях немає складу іншого злочину;

удосконалено:

– періодизацію бандитизму в Україні на основі історіографії, яка ґрунтується на історико-правових джерелах, з використанням феноменологічного підходу, з метою прогнозування тенденцій цього явища, у межах чотирьох основних періодів: 1) революційний та перехідний період (до 1922 р.), в якому бандитизм є невід’ємним елементом групової злочинності; 2) період політичного бандитизму (1920–1950-ті рр.), для якого характерні політична спрямованість злочинних дій бандитських груп, вороже ставлення до радянської владної ідеології; 3) період традиційного кримінального бандитизму (1960–1990-ті рр.), якому властиві особисто-корисливі загальнокримінальні мотиви; 4) новітній період (початок 1990-х рр. – наш час) – сучасний бандитизм, який є силовим фундаментом української організованої злочинності;

– зміст кримінологічної характеристики бандитизму з урахуванням показників його сучасного стану, рівня, структури, динаміки; вивчення елементів кримінологічної характеристики осіб, які вчинили бандитизм, та жертв бандитського нападу в сучасних умовах; наголошено на необхідності регулярного моніторингу такої злочинності для своєчасного проведення заходів запобігання їй;

– кримінально-психологічну типологію осіб, які вчинили бандитизм, розподіливши їх за криміногенністю і ставленням до бандитизму (злісно-криміногенний тип (професійні злочинці, особливо небезпечні рецидивісти чи представники організованої злочинності), стійко-криміногенний тип (злочинці з низьким рівнем правосвідомості, які активно шукають можливості для вчинення злочину в результаті усталеної антигромадської спрямованості), ситуативно-криміногенний тип (особи зі значними відхиленнями в системі ціннісних орієнтацій, низькою правосвідомістю, яких на вчинення злочину підштовхує кримінальне мікросередовище)), а також за мотивацією до вчинення бандитизму (насильницький тип осіб, які віддають перевагу вчиненню насильства під час нападу; корисливий тип осіб, для яких характерна споживча орієнтація);

– кримінологічні засади запобігання бандитизму і їх узгодження із системою загальних, спеціальних та індивідуальних заходів протидії злочинності, з обов’язковим встановленням об’єкта й суб’єктів запобігання та характеру профілактичного впливу;

– механізм забезпечення організаційних заходів громадського контролю за дотриманням прав, основних свобод і законних інтересів засуджених та осіб, звільнених після відбування покарання, сприяння органам і установам виконання покарань у забезпеченні процесу виправлення засуджених та створенні належних умов для їхнього тримання, а також сприяння в наданні ефективної допомоги в соціальній адаптації особам, звільненим від відбування покарання;

набуло подальшого розвитку:

– правові підходи до регулювання та контролю за загальнодержавними заходами із запобігання бандитизму, використовуючи здобутки (досягнення)

практики запобігання діяльності злочинних угруповань корисливо-насильницької спрямованості інших країн;

– наукові розробки щодо визнання ЗМІ загальним фоновим явищем детермінації діяльності корисливо-насильницьких злочинних угруповань та віктимізації осіб через тиражування ними сумнівних цінностей, що вноормовують відхилення від загальноновизнаних норм моралі й правомірної поведінки тощо;

– обґрунтування проблем віктимізації соціальних груп, наукові ідеї та практичні рекомендації щодо розроблення заходів віктимологічного запобігання бандитизму, використовуючи сучасні можливості, такі як система відеоспостереження, фізична та сигналізаційна охорона об'єктів, групи реагування поліції, охорона фізичних осіб тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в роботі висновки та пропозиції використані:

– у *законодавчій діяльності* – під час формулювання пропозицій щодо внесення змін до кримінального законодавства (акт впровадження Комітету Верховної Ради з питань правоохоронної діяльності № 04-27/12-364 від 04.02.2020);

– у *правозастосовній діяльності* – в оперативно-практичній діяльності Служби безпеки України щодо запобігання бандитизму в Україні (акт впровадження Управління Служби безпеки України в Дніпропетровській області від 17.08.2020);

– у *науковій роботі* – для подальших наукових розробок у теорії кримінологічної характеристики та засад запобігання бандитизму в Україні (акт впровадження Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара від 25.06.2020);

– в *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальне право», «Криміналістика», «Кримінологія», «Організація розслідування кримінальних правопорушень», «Особливості розслідування окремих видів кримінальних правопорушень» (акт впровадження Дніпровського державного університету внутрішніх справ від 09.06.2020).

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження доповідалися й обговорювалися на науково-практичних конференціях і круглому столі: «Юридична відповідальність: проблеми теорії і правозастосування» (м. Дніпро, 2008 р.); «Щорічні читання наукової школи “Інтелект”» (м. Чернігів, 2020 р.); «Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього» (м. Дніпро, 2020 р.); «Реформування правоохоронних органів України у світлі змін євроінтеграційних процесів» (м. Херсон, 2020 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації відображено в 12 друкованих працях, з них: 6 – статті в наукових фахових виданнях України з юридичних наук, затверджених МОН України; 2 – статті в наукових періодичних виданнях інших держав; 4 – матеріали науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел

та дев'яти додатків. Загальний обсяг дисертації становить 252 сторінки, з них: основний текст – 210 сторінок, список використаних джерел – 20 сторінок, додатки – 22 сторінки. Список використаних джерел включає 224 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується вибір теми дисертації; визначено її зв'язок із науковими планами і програмами; вказано мету й завдання, об'єкт і предмет, методи й емпіричну базу дослідження; сформульовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; подано відомості щодо особистого внеску здобувача, інформацію про апробацію матеріалів дисертації, її структуру й обсяг.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні та кримінологічні засади дослідження сучасного бандитизму» містить три підрозділи.

У *підрозділі 1.1 «Стан наукового дослідження бандитизму та його методологічний інструментарій»* проаналізовано низку праць українських і зарубіжних учених, які розглядали проблему діяльності організованої злочинності, кримінально-правової та кримінологічної характеристики бандитизму, а також запобігання цій злочинності. На основі узагальнення й усебічного осмислення доробку науковців зроблено висновки стосовно їхньої продуктивності, запропоновано авторське бачення розв'язання назрілих проблем запобігання бандитизму в Україні. Виділено чотири основні періоди запобігання бандитизму: 1) революційний та перехідний період (до 1922 р.), в якому бандитизм є невід'ємним елементом групової злочинності; 2) період політичного бандитизму (1920–1950-ті рр.), для якого характерні політична спрямованість злочинних дій бандитських груп, вороже ставлення до радянської владної ідеології; 3) період традиційного кримінального бандитизму (1960–1990-ті рр.), якому властиві особисто-корисливі загальнокримінальні мотиви; 4) новітній період (початок 1990-х рр. – наш час) – сучасний бандитизм, який є силовим фундаментом української організованої злочинності. Встановлено, що в системі методів дослідження запобігання бандитизму певну роль відіграє кожний науково-теоретичний метод. Зокрема, застосування прогностичного методу надало змогу оцінити ефективність діяльності правоохоронних органів, передбачити ймовірні наслідки змін до кримінального законодавства; аналізу – визначити сучасний стан бандитизму; а статистичного – вивчити емпіричні дані й статистичний матеріал з метою отримання математичного підґрунтя опрацювання результатів опитування. Водночас за допомогою методу наукової абстракції сформовано новітні заходи запобігання бандитизму.

У *підрозділі 1.2 «Бандитизм як об'єкт кримінологічного аналізу: сучасні тенденції та особливості прояву»* доведено, що бандитизм є одним з найнебезпечніших виявів групової організованої злочинності через його безпосередній зв'язок з іншими тяжкими й особливо тяжкими злочинами (убивство, нанесення тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, розбійний напад, вимагання, захоплення заручників тощо), широту вияву його злочинних

форм, проблеми запобігання йому та складність досудового розслідування. Розкрито сучасний стан бандитизму в контексті сучасної кримінальної практики за допомогою кримінологічного аналізу ознак озброєної організованої злочинної групи (банди), таких як: стійкість; організованість; система правил поведінки; чисельність і склад; озброєність; спеціальна мета. Доведено, що стійкість може виявлятися у відносній сталості, стабільності складу групи, наявності тривалих та міцних зв'язків між членами групи, що можуть бути засновані як на сукупній злочинній діяльності, так і на особливих відносинах (родинні зв'язки, земляцтво, етнічно-расова єдність, спільна військова служба, заняття спортом тощо). Відзначено специфічність відносин у банді, у якій міжособистісні відносини засновані на почуттях симпатії чи родинних відносинах, але в разі недосягнення поставленої мети цілком замінюються чисто діловими, заснованими лише на спільній злочинній діяльності. Встановлено, що первинними детермінантами норм поведінки в банді виступають: а) жорстка дисципліна; б) єдина ціннісна орієнтація; в) рольова диференціація; г) спонукальні мотиви учасників банди, що відбиваються в її цілях, а головна роль лідера полягає в організації банди, її згуртуванні, управлінні злочинною діяльністю. Надано авторське визначення поняття «банда» як озброєної злочинної групи, діяльність якої спрямована на систематичне отримання злочинних доходів, встановлення контролю за певною соціально-економічною сферою або певною територією з використанням озброєного насильства чи погрози його застосування.

У підрозділі 1.3 «Зарубіжний досвід запобігання бандитизму» аргументовано, що при посиленні тенденції глобалізації та об'єднання зусиль, зокрема в боротьбі з організованою злочинністю, усе більш актуальним стає вивчення досвіду боротьби з бандитизмом у зарубіжних країнах, зокрема застосування заходів загальнопревентивного характеру. Досліджено міжнародну практику нормативного визначення засад запобігання бандитизму таких країн, як США, Японія, Італія, Німеччина, Франція, а також низки пострадянських країн. Завдяки аналізу міжнародного досвіду запобігання бандитизму й іншій організованій злочинності правоохоронними органами виділено основні складові їхньої ефективної діяльності. Насамперед, це створення єдиного координуючого органу й формування відповідного законодавства, зокрема, у вигляді спеціального закону про боротьбу з організованою злочинністю, в якому визначають поняття організованої злочинності та бандитизму; збільшення строків досудового розслідування за окреслені діяння; усунення окремих обмежень при здійсненні слідчих дій, спрощення порядку проведення деяких негласних слідчо-розшукових дій; посилення нагляду за органами, що здійснюють боротьбу з організованою злочинністю. Підрозділи правоохоронних органів, що спеціалізуються на боротьбі з бандитськими структурами, виступають переважно в ролі розвідувально-інформаційних, оперативно-аналітичних та інформаційних центрів, тоді як розкриття й розслідування конкретних видів злочинів є головними завданнями інших відділів поліції. Доцільним є вироблення механізму оцінювання діяльності спеціальних підрозділів з боротьби з організованою злочинністю за прикладом США, де

одним з критеріїв оцінювання (на рівні політичного керівництва) є кількість засуджених як керівників, так і членів злочинних організацій від відомої їхньої загальної кількості.

Розділ 2 «Кримінологічна характеристика бандитизму в Україні» містить три підрозділи.

У підрозділі 2.1 «Сучасний рівень, динаміка, географія бандитизму» розглянуто рівень злочинності в Україні упродовж 1994–2019 рр. Встановлено, що за цей час кількість зареєстрованих злочинів, вчинених у групі, скоротилася майже в 9 разів; кількість злочинів з використанням зброї також істотно зменшилася. Стан організованої злочинності в країні впродовж 1994–2019 рр. охарактеризовано за такими показниками: кількість виявлених організованих груп і злочинних організацій; кількість виявлених осіб, які вчинили злочини в їхньому складі; кількість закінчених кримінальних проваджень, розпочатих за злочини, вчинені організованими групами та злочинними організаціями. Наведено статистичні дані й тенденції вчинення бандитизму в Україні за останні 25 років, зокрема найбільша кількість випадків бандитизму була зареєстрована в 1997 р., а найменша – у 1994 р. та 2019 р. З 1997 р. кількість цих злочинів зменшується (за винятком піднесення в 2012, 2017 рр.) і йде на спад, скоротившись на сьогодні до 15 випадків бандитизму, а протягом останніх п'яти років кількість випадків бандитизму в середньому зменшилась на 147%. Аргументовано високий рівень латентності бандитизму, оскільки основною підставою для приховування злочину може бути залякування потерпілих або його родичів, неможливість пояснення джерела походження майна потерпілого тощо. Через необхідність встановлення низки ознак об'єктивної сторони кваліфікація злочину, передбаченого за ст. 257 КК України, латентність здебільшого відбувається на завершальній стадії досудового розслідування, що, зі свого боку, потребує чимало часу, й офіційна констатація факту вчинення бандитизму відбувається із запізненням (штучна латентність).

Територіальне поширення бандитизму є нерівномірним, як і злочинності в цілому. Статистичні дані за останні п'ять років (2015–2019 рр.) демонструють, що найбільш поширений бандитизм у Дніпропетровській області (6), Донецькій області (9), Запорізькій області (6), Київській області (13), м. Київ (22), Одеській області (6), Харківській області (6) і Чернігівській області (7), що становить 70,7% від усіх зареєстрованих на теренах України (за винятком анексованої АР Крим та окупованих окремих районів Донецької й Луганської областей) випадків бандитизму.

У підрозділі 2.2 «Кримінологічна характеристика особи, яка вчиняє бандитизм» визначено та проаналізовано соціально-демографічні ознаки осіб, які вчинили бандитизм. Встановлено, що для осіб жіночої статі не характерна участь у бандах, і серед осіб, які вчинили бандитизм, абсолютна більшість чоловіки (97%). Це пов'язано з тим, що бандитизм породжується насильством або є його наслідком, йому властивий фізичний або психічний вплив на особу, що являє собою інструментарій для досягнення різних кримінальних цілей особами, які вчиняють посягання в складі банди. Лідерами банд здебільшого стають особи

старшого віку, які мали судимість, певні кримінальні навички та зв'язки зі злочинним середовищем, а при плануванні діяльності із запобігання бандитизму правоохоронним органам варто особливо звертати увагу на проміжну вікову групу 25–49 років, саме вона є найбільш активною та мобільною в соціальному плані частиною населення. Як показало дослідження, серед осіб зазначеної категорії злочинців чимала кількість не мала постійного джерела доходу, зокрема, 17,4% респондентів вказали, що основним джерелом їхнього існування була незаконна, зокрема злочинна, діяльність, 12,8% користувалися власними заощадженнями, а 5,6% опитаних отримували фінансову допомогу від родичів або друзів, водночас у решти основним джерелом доходу була їхня трудова діяльність. Доведено, що соціальна структура нашого суспільства обтяжена високою часткою раніше судимих осіб. Подано кримінально-психологічну типологію осіб, які вчинили бандитизм, за криміногенністю й ставленням до бандитизму та за мотивацією при вчиненні нападів. Надано кримінологічний портрет особи, яка вчинила бандитизм: чоловік у віці 25–39 років, громадянин України без вищої освіти (здебільшого має лише початкову загальну освіту або взагалі без такої), працездатний, проте не працює й не навчається, що свідчить про відсутність постійного джерела, має деформовану правосвідомість, відчужений від позитивно спрямованого середовища, з низьким освітнім та культурним рівнем, віддає перевагу матеріальним потребам, кожен четвертий раніше притягувався до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів різного ступеня тяжкості.

У підрозділі 2.3 «Причини та умови вчинення бандитизму», виходячи із соціально-правової природи злочинності, запропоновано поділити на чотири конкретні групи причини, які сприяють вчиненню бандитизму: 1) соціально-демографічні; 2) економічні; 3) соціально-психологічні; 4) організаційно-правові. Соціально-демографічні ознаки (такі як стать, вік, освіта, навчання, трудова діяльність) демонструють чинники, які вплинули на формування злочинної поведінки учасника банди й потребують уваги в профілактичній діяльності. Для осіб жіночої статі не характерна участь у бандах, і серед осіб, які вчинили бандитизм, абсолютно переважають чоловіки (97%). Встановлено, що бандитизм вчиняють особи, які не мають базової вищої освіти (82,3%), тобто він характерний для малоосвічених, недостатньо розвинених, малокультурних людей. За сімейним станом переважають неодружені. Відзначено, що нині в Україні склалася кримінально-синдикатська економіка зі всіма властивими їй атрибутами (корупція, монополія на пріоритетні галузі економіки, насильство, безкарність за вчинені тяжкі злочини, слабка правоохоронна система тощо). Визначено, що в цілому як основні економічні причини бандитизму виступають низький матеріальний рівень життя злочинця (його сім'ї), відсутність необхідного для утримання сім'ї стабільного заробітку, безробіття учасників банди. Відзначено важливу роль безробіття в соціально-економічному благополуччі населення за останні роки. Серед соціально-психологічних причин варто відзначити комунікативний фактор, тобто одноманітний стиль життя особистості зі сформованою антигромадською орієнтацією породжує прагнення

до спілкування з подібними собі особами, яке може відбуватися лише в групі. До організаційно-правових причин бандитизму належить недостатньо ефективна боротьба із цим злочином, у тому числі через прогалини в чинному кримінальному законодавстві й невизначеність низки понять, зокрема, банда, напад, озброєність тощо. Розглянуто проблему застосування інституту умовно-дострокового звільнення засуджених, зокрема за бандитизм, а також запропоновано вирішення вказаної проблеми. Проаналізовано позитивний досвід взаємодії правоохоронних органів і громадськості та запропоновано шляхи її вдосконалення. Розкрито проблему незаконного обігу зброї як специфічної причини вчинення бандитизму.

Розділ 3 «Кримінологічні засади запобігання бандитизму в Україні» містить три підрозділи й присвячений розгляду загальносоціальних, спеціально-кримінологічних, індивідуально-профілактичних і віктимологічних засад запобігання бандитизму в Україні.

У підрозділі 3.1 *«Загальносоціальні засади запобігання та протидії бандитизму»* визначено систему заходів, що включають діяльність держави й суспільства, соціальних інститутів, спрямованих на розв'язання суперечностей, що виникають в економічній, політичній, соціальній і культурній галузях. Основу системи впливу на причини й умови вчинення бандитизму становить комплекс заходів правового, правоохоронного, соціально-економічного, організаційного, політичного, культурно-ідеологічного та інформаційного характеру. Заходи правового характеру вимагають послідовності в застосуванні норм кримінального та кримінально-процесуального законодавства, що ґрунтується на дослідженні причин окресленої злочинності, механізму впливу цих причин на особистість людини й засобів запобігання їм та їх нейтралізації. Для вдосконалення системи правоохоронних органів, що здійснюють запобігання злочинності, зокрема бандитизму, доцільно позбутися дублювання функцій і повноважень окремих правоохоронних органів, що надасть змогу оптимізувати їхні штатні та організаційні структури, а також посилити роль Ради національної безпеки й оборони України як органу, який координуватиме діяльність правоохоронних органів, відстежуватиме тенденції, ризики, визначатиме пріоритетні дослідження стосовно запобігання та протидії організованій злочинності. Враховуючи соціально-економічну зумовленість організованої злочинності, вплинути на її стан можна шляхом підсилення соціальної орієнтації реформ, а саме: підвищенням життєвого рівня населення, скороченням розриву між заможними та бідними, забезпеченням рівного доступу кожного до занять підприємницькою діяльністю, суттєвою підтримкою малого бізнесу тощо. Наголошено, що в системі запобігання злочинності важливу роль відіграють ідеологічно-моральна політика держави, яка спрямована на оздоровлення суспільства, підвищення його духовного, культурного, соціального рівня захищеності громадян, а також забезпечення принципу справедливості щодо них. Доведено, що пропаганда кримінального законодавства, будучи елементом впливу правоохоронних органів, виконує функцію не як залякування покаранням за вчинений злочин, а як спосіб формування необхідного рівня кримінально-

правової свідомості громадян, спонукаючи їх до законослухняної поведінки та активної участі в протидії злочинності. Відзначено важливість міжнародної співпраці у створенні та реалізації загальносоціальних заходів запобігання як злочинності в цілому, так і організованій зокрема.

У підрозділі 3.2 «Спеціально-кримінологічні засади запобігання бандитизму» зазначено, що до спеціально-кримінологічних засад запобігання бандитизму як елементу видової злочинності належить запобігання насильницьким кримінальним правопорушенням загальної спрямованості; запобігання кримінальним правопорушенням загальної спрямованості, де застосування насильства є факультативною необов'язковою ознакою складу злочину; запобігання правопорушенням, що пов'язані з деформацією морального підґрунтя суспільних відносин (наприклад, проституція, жебрацтво, наркоманія тощо); запобігання злочинам у сфері економічної діяльності; запобігання корупційним кримінальним правопорушенням. В основному запобігання новим випадкам вчинення бандитизму здійснюється в процесі ліквідації діяльності організованих злочинних формувань, притягнення учасників банд до кримінальної відповідальності. При цьому вживають таких запобіжних заходів: виявлення й постановка на оперативний облік банд і їхніх учасників; створення умов, що ускладнюють або виключають вчинення ними злочинів; припинення підготовлених і вчинюваних бандами злочинів; цілеспрямований вплив на лідерів банд для нейтралізації їхнього впливу на інших учасників і розпад організованого злочинного формування; створення на тривалий строк правоохоронних та контролюючих груп на державному й місцевому рівнях для реалізації спільних комплексних програм.

Досліджено стан підготовки працівників правоохоронних органів та визначено потребу в удосконаленні системи їхньої підготовки, навчання й підвищення кваліфікації, зокрема стосовно протидії та запобігання організованій злочинності. Розглянуто можливість створення спеціального підрозділу для протидії організованій злочинності, враховуючи останні зміни до КК України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинним співтовариством. Обґрунтовано доцільність доповнення ст. 257 КК України заохочувальною нормою щодо звільнення від кримінальної відповідальності особи, крім організатора банди, яка перебувала в її складі, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно повідомила правоохоронний орган про існування озброєної злочинної групи та активно сприяла її викриттю, якщо в її діях немає складу іншого злочину.

У підрозділі 3.3 «Індивідуально-профілактичні та віктимологічні засади запобігання бандитизму» відзначено, що індивідуально-профілактичні засади відіграють значну роль у запобіганні бандитизму, адже чимало учасників банд до вчинення нападів уже раніше вчиняли кримінальні правопорушення й були за них засуджені, тобто їхня антисоціальна спрямованість має стійкий характер, і цілеспрямованість цих заходів має бути максимально ефективною. Способи індивідуально-профілактичної діяльності можуть бути найрізноманітнішими, зокрема постановка на облік, розробка й реалізація профілактичних заходів щодо

осіб, які не мають житла, постійної роботи та джерел доходу, профілактичні бесіди, надання допомоги (працевлаштування особи, допомога у виборі життєвих пріоритетів, допомога під час вступу до навчального закладу, поліпшення побутових умов тощо), примус (примусове лікування, адміністративний нагляд, притягнення до кримінальної відповідальності), надання допомоги в ресоціалізації осіб, звільнених з місць позбавлення волі; проведення занять із співробітниками органів внутрішніх справ та працівниками юстиції, які мають на меті підвищення їхнього рівня кваліфікації у сфері боротьби із сучасними проявами бандитизму, й інші оперативно-профілактичні заходи. Встановлено, що важливу роль у запобіганні бандитизму відіграє профілактична робота з особами, які притягувались до кримінальної відповідальності за насильницькі правопорушення, проявили жорстокість та агресію і які виявляють інтерес до придбання зброї.

Завдяки аналізу судової практики за останні десять років визначено основні показники віктимізації осіб, які стали жертвою бандитизму. На підставі цього надано кримінологічний портрет такої особи, згідно з яким це особа середнього віку, громадянин України, характеризується позитивно, має досить високе матеріальне становище (підприємець, працівник комерційних структур), мешканець великих міст, має зовнішні ознаки віктимності (наявність будинку, машини). Нерідко жертвами бандитизму стають особи, які мають у власності або володіють у зв'язку з професійною роботою вогнепальною зброєю. Майже 31% досліджених нападів був вчинений з метою саме заволодіння зброєю. Доведено, що віктимологічне запобігання має неоднозначну складну структуру й здійснюється на ранній і безпосередній стадіях вияву віктимної поведінки та властивостей особи, що свідчить про індивідуальність заходів, що застосовуються суб'єктами запобігання на різних рівнях, у різних видах і формах.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, яке полягає в комплексному дослідженні сучасних тенденцій і засад запобігання бандитизму в Україні. Одержані результати надали змогу сформулювати низку висновків і пропозицій, які мають теоретичне й практичне значення.

1. Проведений аналіз досліджень у кримінально-правовій і кримінологічній сфері не лише збагатив плеяду українських та зарубіжних учених з їхніми різними поглядами, концепціями, моделями, програмами й пропозиціями щодо проблем запобігання сучасному бандитизму в Україні, а головне – надав змогу розширити коло наукового пошуку та оновити зміст кримінологічних категорій і інститутів. Так, встановлено, що методологічний інструментарій дослідження кримінологічних засад запобігання бандитизму включає визначення об'єктів запобігання (суспільство в цілому, окремі групи населення та особи, схильні до скоєння бандитизму), суб'єктів запобігання (правоохоронні, законодавчі й виконавчі органи), різні кримінологічні засади за рівнем (загальносоціальні та індивідуальні), за характером (заходи переконання, допомоги, примусу),

віктимологічну профілактику й прогнозування. Отже, кримінологічна наука має у своєму розпорядженні значний масив теоретичних і практичних напрацювань щодо запобігання бандитизму шляхом правильного використання методів, що надають змогу обґрунтувати засади запобігання бандитизму.

2. На основі аналізу чинного законодавства та судової практики аргументовано, що банда являє собою злочинне озброєне формування, що має такі якісні ознаки: кількість (наявність трьох або більше осіб); попереднє об'єднання для готування або вчинення декількох злочинів (двох або більше); стійкість групи; наявність єдиного плану з розподілом функцій учасників угруповання; обізнаність усіх учасників такої злочинної групи із цим планом та спрямованість на його виконання. Крім того, доведено, що для якісного кримінологічного дослідження ознак банди варто виокремити такі ознаки, як спільність і згуртованість, що свідчать про вищий ступінь стійкості та організованості банди, а також систему правил поведінки. Охарактеризовано сучасний бандитизм крізь призму кримінологічного аналізу таких ознак банди, як: стійкість; організованість; система правил поведінки; чисельність і склад; озброєність; спеціальна мета.

3. Аргументовано, що при посиленні тенденції глобалізації та об'єднання зусиль, зокрема в боротьбі з організованою злочинністю, усе більш актуальним стає вивчення досвіду боротьби з бандитизмом у зарубіжних країнах, що охоплює надбання окремих держав у застосуванні різноманітних заходів, зокрема загальнопревентивного характеру. Завдяки детальному аналізу наукових досліджень встановлено низку країн, для яких характерні особливі види бандитизму і які мають чималий досвід у боротьбі з організованою злочинністю. Це США, Японія, Італія, Німеччина, Франція. Визначено головні заходи, що можуть бути впроваджені в українську систему запобігання організованій злочинності, зокрема бандитизму. Підтримано ідею створення вітчизняного спеціального державного органу з особливим статусом та можливістю видавати обов'язкові для виконання рішення, розпоряджатися матеріально-технічними й фінансовими ресурсами для забезпечення єдності кримінологічної політики в масштабах держави, який визначатиме основні напрями державної політики у сфері запобігання злочинності; координуватиме діяльність державних структур та правоохоронних органів із питань реалізації заходів запобігання злочинності; аналізуватиме вияви міжнародної та транснаціональної злочинності, організовуватиме міжнародне співробітництво в цьому напрямі; розроблятиме науково обґрунтовані методики визначення ціни злочинності та шляхів відшкодування збитків тощо.

4. Встановлено, що бандитизм має низку характерних особливостей, які істотно відрізняють його від суміжних складів злочинів, вчинених групою осіб та з використанням зброї (ст. 115, 187, 255, 258³ КК України), що доводить необхідність розробки специфічних заходів запобіжного впливу на цей злочин. Визначено, що не всі випадки вчинення бандитизму стають відомими правоохоронним органам, а тому констатовано, що офіційна статистика неповна й насправді через високу латентність рівень вчинення бандитських нападів в Україні значно вищий. У зв'язку із цим при аналізі бандитизму необхідно

приділити увагу не лише кількісним, а і якісним показникам, тому латентність бандитизму зумовлює потребу у використанні для боротьби з ним заходів усіх видів (соціально-економічних, організаційних, моральних).

5. Доведено, що соціально-демографічні властивості особи злочинця самі по собі не криміногенні, проте вони пов'язані з умовами формування особистості і її життєдіяльності, взаємодіють з ними, з потребами та мотивацією, із соціальними ролями особи. Особи, які вчинили злочин, передбачений ст. 257 КК України, мають істотні ознаки соціально-правової та морально-психологічної деформації. Констатовано, що чималий потенціал кримінологічної методики дослідження особи злочинця необхідно повною мірою використовувати в оперативній та слідчій роботі. Саме тому при плануванні діяльності із запобігання бандитизму співробітникам правоохоронних органів запропоновано використовувати наведений кримінологічний портрет, який було надано в результаті дослідження. Попри це в практичній діяльності правоохоронних органів рівень використання кримінологічних знань про особу злочинця є низьким.

6. Досліджено причини та умови вчинення сучасного бандитизму й згруповано їх таким чином: 1) соціально-демографічні; 2) економічні (політична та економічна криза в країні; низький матеріальний рівень життя злочинця (його сім'ї); відсутність необхідного для утримання сім'ї стабільного заробітку; безробіття); 3) соціально-психологічні (прагнення окремих осіб, зокрема раніше судимих, до спільної злочинної діяльності; моральна деградація осіб, які відбули покарання в місцях позбавлення волі; пропаганда в засобах масової інформації способів і методів здійснення злочинів із застосуванням зброї; недооцінювання суспільної небезпеки бандитизму як вияву організованої злочинності); 4) організаційно-правові (висока латентність бандитизму; неефективна робота правоохоронних органів щодо запобігання досліджуваному злочину; їх недостатня професійна підготовка, слабка матеріально-технічна оснащеність органів пробації; помилки в застосуванні умовно-дострокового звільнення), підвищення загального рівня криміногенності суспільства (збільшення обсягів незаконного обігу зброї та боєприпасів; недостатня робота з виявлення каналів незаконного обігу зброї) і віктимна поведінка потерпілих, які стали згодом жертвами нападів банд.

7. Визначено, що на державному рівні необхідне прийняття низки політичних рішень і практичних дій для запобігання бандитизму, запропоновано певні рекомендації, які допоможуть знизити рівень бандитизму: створення при РНБО комісії для координації політики у сфері запобігання та протидії організованій злочинності, яка зможе контролювати виконання основних завдань цієї політики правоохоронними органами; розроблення стратегій запобігання організованій злочинності на місцевому та регіональному рівнях відповідно до Рекомендацій Європейського Союзу «Запобігання та контроль організованої злочинності: Стратегія Європейського Союзу на початок нового тисячоліття (2000/C124/01)»; забезпечення реального захисту свідків та інших осіб, які беруть активну у сфері запобігання й протидії організованій злочинності; розширення

повноважень і можливостей ДСР НП України у сфері запобігання та протидії організованій злочинності; забезпечення координованості в діях різних правоохоронних та інших державних органах у сфері запобігання й протидії організованій злочинності.

8. Аргументовано, що створення цілісної системи спеціальних заходів запобігання бандитизму неможливе без нормативно-правового забезпечення запобіжної діяльності в цьому напрямі, тому варто розробити й прийняти довгострокові спеціальні програми боротьби з організованою злочинністю на загальнодержавному та місцевому рівнях. Ці програми надади б змогу конкретизувати діяльність різних державних і громадських інститутів щодо запобігання бандитизму, порядок їхньої взаємодії між собою та іншими структурами, а також їхню відповідальність за результати своєї діяльності. Крім того, необхідна більш ефективна взаємодія суб'єктів запобіжної діяльності із ЗМІ. Зазначено, що важливу роль у запобіганні бандитським нападам на установи й організації відіграє взяття їх під охорону (зокрема комерційних і банківських структур), забезпечення надійності перевезення ними грошових коштів, підвищення якості систем відеоспостереження, контролю й реєстрації транспорту, охоронно-тривожної, пожежної сигналізації; постійний контроль над недержавними охоронними службами, отриманням і використанням ними вогнепальної зброї тощо. Визначено потребу в удосконаленні системи підготовки майбутніх правоохоронців, зокрема, у межах навчальних курсів з кримінального права та кримінології доцільно висвітлювати питання кваліфікації злочинів, вчинених у співучасті, особливості особи злочинця – учасника організованого злочинного формування.

9. Доведено, що індивідуально-профілактичні заходи відіграють потужну роль у запобіганні бандитизму, адже чимало учасників банд до вчинення нападів уже раніше вчиняли кримінальні правопорушення й були за них засуджені, тобто їхня антисоціальна спрямованість має стійкий характер, тому вжиті щодо них заходи мають бути максимально ефективними та адресними. Аргументовано, що в умовах загального правового нігілізму, загальної терпимості до діяльності кримінальних авторитетів; звеличування кримінальної субкультури; відсутності заходів щодо соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі; загального занепаду духовності практично не залишається мотивів, що спонукають виявляти позитивні якості для здійснення соціально прийнятної діяльності. Встановлено, що для більшості жертв бандитизму характерна поступова й наростаюча віктимність їхньої поведінки протягом тривалого часу, що включає їх до кола застосування профілактичної роботи із запобігання бандитизму через нейтралізацію відповідних умов. Виховна робота з ними має бути інтенсивною, із застосуванням усього тактичного арсеналу профілактичних засобів.

10. Розроблено пропозиції щодо внесення змін до національного законодавства для вдосконалення норми, що передбачає кримінальну відповідальність за бандитизм (ст. 257 КК України), зокрема, запропоновано доповнити її новою частиною такого змісту:

«2. Звільняється від кримінальної відповідальності особа, крім організатора банди, яка перебувала в її складі, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно повідомила правоохоронний орган про існування озброєної злочинної групи та активно сприяла її викриттю, якщо в її діях немає складу іншого злочину».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації, що висвітлюють основні наукові результати дисертації

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Живова Ю. В. Кримінально-правові ознаки банди за Кримінальним кодексом України. *Вісник Луганської академії МВС України*. 2002. С. 118–121.
2. Живова Ю. В. Проблемні питання кваліфікації, пов'язані з визначенням моменту закінчення злочину, передбаченого ст. 257 КК України. *Держава і право. Юридичні і політичні науки* : зб. наук. пр. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2007. Спецвипуск. С. 462–467.
3. Живова Ю. В. Нормативно-правові заходи боротьби з бандитизмом в перші роки існування УРСР. *Держава і право. Юридичні і політичні науки* : зб. наук. пр. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. Вип. 44. С. 410–414.
4. Живова Ю. В. Деякі чинники вчинення бандитизму в сучасній Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 6. Т. 2. С. 41–45.
5. Живова Ю. В. Стан наукового дослідження бандитизму на теренах сучасної України. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 2. С. 187–192.
6. Живова Ю. В. Соціально-демографічні ознаки кримінологічної характеристики особи, яка вчиняє бандитизм в Україні. *Право і суспільство*. 2020. № 5. С. 243–247.

Статті в зарубіжних виданнях

7. Zhivova Yu. Methodological basic of research of criminological characteristics and prevention of banditry in Ukraine. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2020. № 41. P. 50–53.
8. Живова Ю. В. Некоторые меры общесоциального предотвращения бандитизма в Украине. *Феміда*. 2020. № 5 (293). С. 18–23.

Публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації та засвідчують обов'язкову апробацію матеріалів дисертації

Матеріали конференцій

9. Живова Ю. В. Кримінально-правова санкція за бандитизм: історія та сучасність. *Юридична відповідальність: проблеми теорії і правозастосування* : матеріали Регіонального круглого столу / за заг. ред. А. В. Грабильнікова. Дніпропетровськ : ДНУ, 2008. С. 176–183.
10. Живова Ю. В. Стійкість як ознака сучасної банди. *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України*

майбутнього : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 10–11 січня 2020 р.). Дніпро : ГО «Правовий світ», 2020. С. 83–85.

11. Живова Ю. В. Кримінологічний аналіз лідера сучасної банди. *Щорічні читання наукової школи «Інтелект»* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 25 травня 2020 р.) / за заг. ред. І. Г. Богатирьова ; Університет фіскальної служби України. Чернігів, 2020. С. 137–140.

12. Живова Ю. В. Історичні періоди виникнення бандитизму в Україні. *Реформування правоохоронних органів України у світлі змін євроінтеграційних процесів* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 20 березня 2020 р.) / за ред. д-ра юрид. наук О. О. Шкута ; Одеський державний університет внутрішніх справ. Херсон : Гельветика, 2020. С. 113–115.

АНОТАЦІЯ

Живова Ю. В. Сучасні тенденції та кримінологічні засади запобігання бандитизму в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право. – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2020.

Дисертація присвячена комплексному науковому дослідженню бандитизму в Україні, за результатами якого надано кримінологічну характеристику цьому злочину. Показано сучасний рівень і тенденції злочинності в Україні за останні 25 років у цілому, злочинів, вчинених у складі групи та з використанням зброї, а також злочину, передбаченого ст. 257 КК України, географію його вчинення, стан досудового розслідування й латентність. Проаналізовано особу, яка їх вчиняє; встановлено причини та умови вчинення бандитизму; запропоновано загальносоціальні, спеціально-кримінологічні, індивідуально-профілактичні та віктимологічні засади запобігання йому. Вивчено зарубіжний досвід запобігання досліджуваному злочину та можливості його використання в Україні. Розкрито бандитизм як об'єкт кримінологічного дослідження та надано авторське тлумачення поняття «банда». Запропоновано внести зміни до чинного законодавства для вдосконалення процесу запобігання та протидії бандитизму.

Ключові слова: бандитизм, запобігання, кримінологічна характеристика, портрет злочинця, віктимологічні заходи, банда.

АННОТАЦИЯ

Живова Ю. В. Современные тенденции и криминологические принципы предупреждения бандитизма в Украине. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Классический приватный университет, Запорожье, 2020.

Диссертация посвящена комплексному научному исследованию современного бандитизма в Украине, по результатам которого предоставлена криминологическая характеристика этого преступления и определены принципы его предупреждения. Охарактеризован современный бандитизм с помощью анализа признаков вооруженной организованной преступной группы (банды) в контексте современной уголовно-правовой практики по таким признакам, как: организованность; система правил поведения; численность и состав; вооруженность; специальная цель. Отражены современный уровень и тенденции преступности в целом в Украине за последние 25 лет, преступлений, совершенных в составе группы и с использованием оружия, а также преступления, предусмотренного ст. 257 УК Украины, географию его совершения, состояние досудебного расследования и латентность. Проанализировано лицо, совершающее бандитизм; установлены причины и условия, обуславливающие его совершение. Выделена специфичность отношений в банде. Установлено, что первоочередными детерминантами норм поведения в банде выступают: жесткая дисциплина, общая ценностная ориентация, ролевая дифференциация, а главная роль лидера банды состоит в организации банды, ее сплочении и управлении преступной деятельностью.

Аргументировано, что при растущей тенденции глобализации и объединения усилий, в том числе в борьбе с организованной преступностью, все более актуальным становится изучение опыта борьбы с бандитизмом в зарубежных странах. Изучен опыт таких стран, как Франция, Германия, Италия, США и Япония. Мировыми лидерами в криминологическом прогнозировании и планировании в этой сфере можно признать США и Японию. Первая характеризуется позитивными наработками в общенациональном планировании, вторая – на местном уровне.

Отражены структурные составляющие криминологической характеристики бандитизма, к которой относятся статистические данные, демонстрирующие криминогенную ситуацию; криминологически значимые признаки преступления (специфика личности преступника, специфика личности потерпевшего); определяющие признаки деятельности по предотвращению бандитизма (причины и условия, детерминирующие его совершение, механизм конкретного преступления и его последствия). Предложены общесоциальные, специально-криминологические, индивидуально-профилактические и виктимологические меры по предотвращению бандитизма.

Сформулировано авторское толкование понятия бандитизма как деятельности вооруженной преступной группы, направленной на систематическое получение преступных доходов, установление контроля над определённой социально-экономической сферой и (или) определённой территорией с использованием вооруженного насилия или угрозы его применения. Предложено внести изменения в действующее законодательство и дополнить ст. 257 УК Украины поощрительной нормой об освобождении от уголовной ответственности лица, кроме организатора банды, которое находилось в ее составе, если оно до уведомления ему о подозрении в совершении им

преступления добровольно сообщило правоохранительному органу о существовании вооруженной преступной группы и активно помогало ее раскрытию, если в его действиях нет состава иного преступления.

Ключевые слова: бандитизм, предотвращение, криминологическая характеристика, портрет преступника, виктимологические меры, банда.

SUMMARY

Zhivova Yu. V. Modern tendencies and criminological prevention principles of banditry in Ukraine. – Qualification scientific work on manuscript rights.

The dissertation for the scientific degree of candidate of juridical science on specialty 12.00.08 – criminal law and criminology; criminal executive law. – Classical Private University, Zaporozhye, 2020.

The dissertation is devoted to a comprehensive scientific study of banditry in Ukraine, the results of which provide a criminological description of this crime. The current level and trends of crime in Ukraine as a whole over the past 25 years, crimes committed as part of a group and using weapons, as well as crimes under Art. 257 of the Criminal Code of Ukraine, the geography of its commission, the state of pre-trial investigation and latency are shown. The person who commits them has been analyzed; the reasons and conditions for the commission of banditry have been established and general social, special criminological, individual preventive and victimological measures have been proposed to prevent it. Foreign experience in preventing the crime under investigation and the possibility of its use in Ukraine has been studied.

Thanks to the periodization of scientific studies of domestic and foreign scientists with criminal law, criminological characteristics of banditry, as well as its prevention, it was proposed to consider banditry in Ukraine within four main periods: 1) pre-revolutionary period (before 1922) 2) period of political banditry (1920–1950s) 3) period of traditional criminal banditry (1960–1990s); 4) the newest period (from the beginning of the 1990s to the present). Banditry is disclosed as an object of criminological research and an author's interpretation of the concept of a gang is provided, according to which this is the activity of an armed organized criminal group aimed at systematically obtaining constant income, achieving control over a certain socio-economic sphere or a certain territory using armed violence or the threat of its use.

It is proposed to amend existing legislation to improve the process of preventing and countering banditry by supplementing article 257 of the Criminal Code on the exemption from criminal liability of persons who, as part of a gang, voluntarily left such a formation and reported its existence to State authorities or local authorities, and actively contributed to its disclosure.

Key words: banditry, prevention, criminological characterization, portrait of a criminal, victimological measures, gang.

ЖИВОВА ЮЛІЯ ВАДИМІВНА

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ЗАПОБІГАННЯ БАНДИТИЗМУ В УКРАЇНІ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Підписано до друку 02.11.2020.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк різнографний. Гарнітура Times.
Умовн.-друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100 пр. Зам. № 37-2020/21АБ.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70Б

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК, № 3321 від 25.11.2008